

2. Петров А. Война России с Турцией и польскими конфедератами с 1769-1774 год. Составлено, преимущественно, из неизвестных по сие время, рукописных материалов, Генерального штаба капитаном А. Петровым. Том.1. Год 1769. – СПб., 1866. – Додатки: карти № 1, 3, 6.

3. План організації території Державного історико-архітектурного заповідника «Хотинська фортеця». – К.: НДІ пам'яткоохоронних досліджень, 2014.

4. Судравский В.К. История Лейб-гвардии Гренадерского полка. 1756-1906. Т. 1. 1-й Гренадерский полк. Лейб-Гренадерский полк. 1756 – 1801 гг. – СПб.: Т-во Р.Голикс и А.Вильборга, 1906.

Віктор ГРИГА
(Чернівці)

ОБОРОННІ РЕДУТИ 1769 р. В ОКОЛИЦЯХ ХОТИНА У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Приводом для початку чергової російсько-турецької війни була підтримка Росією боротьби польського уряду проти повсталого шляхти – конфедератів. Розраховуючи на те, що Коліївщина – селянське повстання на правобережних землях 1768 р. – значно послабила російський тил, Туреччина висунула Росії ультиматум – вивести свої війська з Правобережної України та Польщі. 14 жовтня 1768 р. султан оголосив Росії війну. В 1768-1774 рр. театр військових дій між Росією і Туреччиною розгорнувся на величезній території від Кавказу до Балкан. Значні бої за регіон Хотинщини розгорілися в 1769 р. Російська армія під командуванням генерала Голіцина вирушила через Новоселицю на Хотин і в бою під с. Данківці яничари були розбиті, а 18 квітня російські війська стали головним табором біля с. Рукшин і оточили м. Хотин кільцем військових укріплень-валів, ровів, вогняних ям, редутів [4, с. 282].

Зараз на території с. Рукшин та Хотинського лісництва збереглися залишки 9 редутів, більшість з яких у доброму стані. Спеціальні роботи, присвячені даним об'єктам, відсутні. Наявні лише окремі газетні публікації. Так, Рухотинські редуты згадуються в радянській пресі за 1966 та 1969 роки. Перша замітка опублікована видатним вітчизняним археологом Б.О. Тимошуком [5], а згодом вийшла стаття відомого хотинського історика-краєзнавця Я.С. Гайсенюка [1]. Пізніше вивчення редутів проводилося Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм. У 1975 р. завідувачим відділом охорони пам'ятників ЧКМ В.Д. Чорним було розроблено облікову документацію та паспорт для взяття на державний облік та під охорону «Оборонних редутів російських військ періоду російсько-турецької війни (1769 року)» та передано 6 липня цього ж року на затвердження та внесення даного об'єкта на розгляд Виконкому Чернівецької обласної ради депутатів трудящих до заступника начальника облуправління культури А.К. Андрійчука [6, арк. 22].

Представлені обласним управлінням культури та правлінням обласної організації українського товариства охорони пам'ятників уточнені

списки пам'ятників мистецтва, археології та історії, були затверджені Виконкомом Чернівецької Обласної Ради Депутатів Трудящих рішення №432 від 13 жовтня 1969 р. та взяті на державну охорону [3, арк. 133].

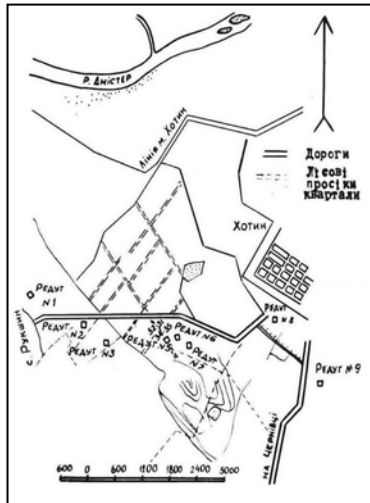

Рис.1. План оборонних редутів

Рукшинські редуті розташовані на панівних висотах навколо міста Хотина на віддалі 300-400 м один від одного, що забезпечувало найкращий обстріл противника артилерійським вогнем. В хотинському лісі 4 редуті розташовані майже суміжно, на віддалі 15-100 м один від одного (№ 4-7) (рис. 1). Досить точно відображена локалізація цих оборонних інженерних споруд на листі карти фон Міга кінця XVIII ст. Діяльність австрійської розвідки, а також картографів під час тимчасового приєднання Хотинщини до складу Австрійської імперії, дозволила нанести цю оборонну лінію, з якої у вигляді прямокутників позначено 8 редутів (рис. 2).

Редуті являють собою земляні укріплення зі сторонами від 28 до 40 м, що складаються з рівних спланованих майданчиків прямокутної форми з сторонами від 8 до 20 м, обнесених земляними валами-брустверами шириною 8-10 м і ровами шириною 3-5 м. З тильної сторони редуті мали проїзд шириною 5-6 м. Кожен редут був розрахований на дві або чотири гармати та до 200 піхотинців.

Рис. 2. Фрагмент карти капітана австрійського генерального штабу Ф. фон Міга

З 15 редутів, споруджених під час війни, збереглося тільки 9 (рис. 3-4). Вони вкриті дерном або лісом і дають повну уяву про їх першопочатковий стан. Найкраще зберігся редут на Рукшинському полі під лісом та 4 редуті в Хотинському лісі. Редуті, що знаходяться на полі за садом (№1), при виїзді з села на Хотин (№2), а також на полях під Хотином (№8 і №9) дуже зруйновані, розорюються частково або повністю і втратили свою початкову форму.

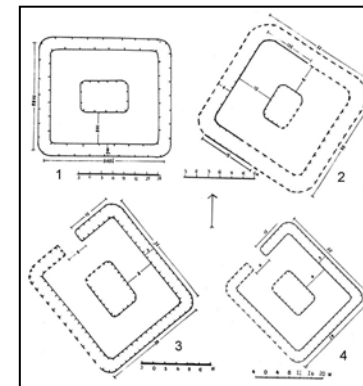

Рис.3. Плани редутів

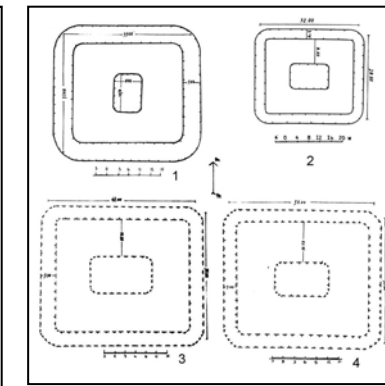

Рис.4. Плани редутів

У 1989 р. на 1, 2 і 3 редутах встановлено типові охоронні алюмінієві дошки.

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема дослідження редутів в околицях м. Хотин є актуальним завданням на сучасному етапі вивчен-

ня історії Хотинської фортеці та її околиць і потребує ґрунтовної дослідницької та пам'яткоохоронної роботи. Необхідним для точної геодезичної прив'язки редутив є також проведення польових досліджень, що в майбутньому є перспективним у плані розроблення туристично-екскурсійних маршрутів на базі Хотинської фортеці.

Джерела та література:

1. Гайсенюк Я.С. Рукшинські редути // Червона зірка. – 1969. – 27 вересня.
2. Деркачук Д.А., Тимошук Б.А. Хотин: Путеводитель. – Ужгород: Карпати, 1977. – 78 с.
3. Державний архів Чернівецької області. – Ф. 3. – Оп. 5. – Спр. 996. – Арк. 103-135.
4. Основные памятники и памятные места Черновицкой области // Українська радянська енциклопедія: В 12 т. – Вид. 2-е – К.: Голов. ред. Укр. рад. енци., 1985. – Т. 12. – С. 282.
5. Тимошук Б.О. Рукшинські редути // Радянська Буковина. – 1966. – 30 січня.
6. Чорний В.Д. Паспорт «Оборонні редути російських військ періоду російсько-турецької війни 1769 року». – Архів Чернівецького обласного центру з питань культурної спадщини. – 22 арк.

Олександр РУСНАК
(Чернівці)

КОМЕНДАНТ ХОТИНА ГЕНЕРАЛ-МАЙОР М.І. ЛІДЕРС

Одним із комендантів Хотина у перші роки після входження Бессарабії до складу Російської імперії був відомий воєначальник генерал-майор Микола Іванович Лідерс. Хоча його рід мав давні німецькі корені, а сам він перебував на військовій службі у царській Росії, значний період його життя і діяльності тісно пов'язаний з українськими землями.

Народився 1762 року в сім'ї Бернгарда Йоганна Лідерса (Liiders), вихідця з Гольштейна, надвірного радника, придворного лікаря (лейб-хірурга) при імператорі Петрі III [1].

З 1 січня 1767 року записаний сержантом в артилерію, а з 1 березня 1778 року вступив на службу сержантом в лейб-гвардії Преображенський полк. З 8 січня 1784 року став вахмістром в лейб-гвардії Кінному полку. У 1786 переведений в Таврійський кінно-егерський полк, а 1 квітня 1787 року в Смоленський легкокінний полк. Учасник російсько-турецької війни 1787-1791 років (у 1788 році відзначився при взятті фортеці Очаків) і польських кампаній 1792-1794 років (у липні 1791 року переведений у Псковський піхотний полк) [12, с.455]. Станом на 1798 рік командував мушкетерською ротою у званні майора [4, с.114], а наприкінці того ж року у званні підполковника [4, с.115]. У 1799 році отримав звання полковника, а у 1800 генерал-майора [12, с.455].

У 1800-1806 роках був спочатку командиром Псковського мушкетерського, згодом шефом Брянського піхотного полку [12, с.455]. Під час російсько-австро-французької війни 1805 року дійшов з військами до Браунау на кордоні з Баварією, звідки за наказом М.І. Кутузова в жовтні 1805 року здійснив марш до містечка Велінца, потім через Ольмюц і Брюн прибув до Аустерліца. У ході Аустерліцької битви його полк був оточений французами, проте Лідерс зумів пробитися. З серпня 1806 року командував Охотським мушкетерським полком, переформував його в однойменний піхотний полк [10; 12, с.455].

За деякими даними, у ході російсько-турецької війни 1806-1812 років брав участь у боях на Дунаї, у 1809 році важко поранений при штурмі Браїлова [12, с.455]. Участь Охотського 43-го піхотного полку у цьо-